

JURYRAPPORT NEDERLANDS LETTERENFONDS VERTAALPRIJS 2018

Voor het eerst in de geschiedenis van de Letterenfonds Vertaalprijs wint een vertaler van Scandinavische literatuur. Eindelijk kan nu uw aandacht worden gevraagd voor een taal en cultuur die dichtbij voelt, maar bij nader inzien veel meer in petto heeft dan IKEA, Pippi Langkous en stille meren. Afgelopen zomer stonden de bossen in brand en uit de krant maken we op dat Zweden politiek verdeeld is en dat het in de steden onveilig kan zijn. Voor wie het oeuvre van Janny Middelbeek-Oortgiesen heeft gevolgd, zijn zulke problemen geen verrassing. Via de door haar vertaalde werken gaat er een poort open naar het grootste land van Scandinavië, met een literatuur van detectives, documentaire romans en toneelstukken. Middelbeek vertaalt een zeer breed palet en is vaak ook degene die als bemiddelaar al die boeken naar Nederland brengt. De Letterenfonds Vertaalprijs onderscheidt zich door nadrukkelijk aandacht te vragen voor het cultureel ambassadeurschap van vertalers, en als u dit juryrapport gehoord hebt, zult u begrijpen wat we daarmee bedoelen.

De lange staat van dienst van Middelbeek als vertaalster Zweeds-Nederlands begint in 1986. Ze studeerde Zweedse Taal- en Letterkunde aan de Universiteit van Utrecht, met als bijvakken algemene literatuurwetenschap en kunstgeschiedenis. Daarna deed ze de opleiding Public Relations en Voorlichting bij het ISBW, en in 2004 en 2005 volgde ze de Intensieve Cursus Literair Vertalen Zweeds-Nederlands bij het ELV in Utrecht. Tegenwoordig is ze vaak zelf de docent, geeft ze Nederlandse uitgevers als literair consultant adviezen over Zweedse literatuur en is ze verbonden aan *Swedish Book Review*.

Tot het literaire vertaaloeuvre van Janny Middelbeek behoren romans van Henning Mankell, Majgull Axelsson, Marianne Frederiksson, Barbara Voors, Sara Stridsberg en Rebecka Aldén - die voor *De laatste zomer* in 2016 de Augustprijs (*Augustpriset*) ontving.

Sara Stridsberg schreef o.a. het interessante *Beckomberga*, een verhaal over een psychiatrisch ziekenhuis dat in de jaren '30 als onderdeel van de moderne verzorgingsstaat werd opgericht, en in 1995 als gevolg van de hervorming binnen de psychiatrie werd gesloten. Stridsberg merkt fijntjes op dat de opkomst en ondergang van het ziekenhuis samenvallen met de vorming en afbrokkeling van de Zweedse verzorgingsstaat.

De Wallander-boeken van Henning Mankell zijn detectives, zou je kunnen zeggen, ware het niet dat veel Zweedse detectives worden geschreven vanuit een sociaal engagement. Ze bezitten een hoog literair niveau en zijn veel meer dan 'zomaar' speurdersromans. Dat geldt in hoge mate voor Mankells Wallander-serie. De schrijver heeft een scherp oog voor alle kanten van de Zweedse samenleving en de

verschillen in achtergrond tussen de personages, en verliest zich zo nu en dan in poëtische en filosofische bespiegelingen. De boeken van Majgull Axelsson weerspiegelen het Zweedse leven van alledag op weer een andere manier. De auteur kan excelleren in reeksen van elkaar snel opvolgende gebeurtenissen, vermengd met stukjes innerlijke monoloog. Janny Middelbeek volgt haar moeiteloos op de voet, zoals in dit angstaanjagende fragment uit *Augusta's huis*.

Inge gilde. Het was een andere gil dan het gewone zondagse gegil, het was scherper, gesleper. De gil ging als een wild beest door het huis, reet lange littekens in het gladde oppervlak van de eetkamertafel, trok de handgeweven bekleding op de Carl Malmsten-bank in de woonkamer kapot, sloeg het glaswerk uit Orrefors en het porselein voor dagelijks gebruik van Gustavsberg aan diggelen, wierp de meubels in de meisjeskamer aan de kant en brak de tere mahoniepootjes van de toilettafel.

Terwijl het huis door het gegil met de grond gelijk werd gemaakt, stond Alice midden in de woonkamer met haar handen voor haar oren. Erland stond voor haar, hij gilde niet, hij brulde niet eens, hij opende alleen zijn handen een paar keer en sloot ze weer, waarna hij ze ten slotte ophief en haar bij haar haren pakte.

Na deze passage gaat het even in dit tempo en op dit niveau door. Gelukkig loopt het dankzij Inge met Alice nog goed af... In hetzelfde boek vinden we ook bijzonder poëtische passages, zoals:

Deze vrouw ziet eruit als een portret van Modigliani. Haar hele belijning is een tikje te lang, die van haar gezicht, haar vingers, haar hals. Maar ze mist de kleuren van Modigliani; haar haren zijn zandkleurig, de huid van haar gelaat is nog lichter, haar ogen zijn zo lichtblauw dat ze doorschijnend lijken.'

Over het nieuwste boek van Jonas Hassen Khemiri, waarvan het origineel in 2015 verscheen, lezen we in een recensie: 'Alles wat ik me niet herinner is de meest recente roman van Jonas Hassen Khemiri en is prachtig uit het Zweeds vertaald door Janny Middelbeek-Oortgiesen. In Zweden is het een bestseller en het boek verdient dat ook in Nederland te zijn. Het is bijzonder mooi geschreven en blijft boeiend tot de laatste bladzijde.' De roman kenmerkt zich door een hippe en moderne taal en heeft een ingewikkelde structuur, met verspringingen in tijd, persoon en locatie, maar alles blijft in deze vertaling uitstekend overeind en volkomen overzichtelijk.

Naast haar drukke vertaalpraktijk en de regelmatige bezoeken aan o.a. de Göteborg Book Fair en de vertaalbijeenkomsten die zij organiseert, begeleidt Middelbeek als mentor aankomende vertalers. En dat doet ze tot volle tevredenheid van alle partijen, zoals blijkt uit het eindverslag van Eline Jongsma:

“Janny heeft zich gewetensvol over mijn vertalingen gebogen, niet met het doel er haar eigen van te maken, maar ze binnen het raamwerk dat ik had gevormd

naar een hoger plan te tillen. Janny is stilistisch heel vaardig en wees me vaak op de invloed die keuzes op microniveau kunnen hebben, bijvoorbeeld als het gaat om personagebeeld en focalisatie. Ze kwam niet altijd met een hapklare oplossing, maar liet ruimte voor mijn eigen ideeën wanneer de gemaakte keuzes nog niet volstonden.”

Al lezend werd het de jury snel duidelijk dat Middelbeek verschillende genres voortreffelijk in de vingers heeft, dat zij een neus heeft voor bijzondere boeken die een internationaal publiek verdienen en dat zij met het respectabele aantal van 67 vertaalde titels ook iemand is die in relatieve stilte bergen werk kan verzetten. Altijd bereid om de liefde voor haar taal- en vakgebied uit te dragen en te delen, maar nooit al te nadrukkelijk zelf op de voorgrond tredend. In 2013 werd haar hele vertaaloeuvre bekroond met de vertaalprijs van de Zweedse Academie (*Tolkningspriset*). Het wordt hoog tijd dat haar als bruggenbouwer ook in Nederland een bijzondere blijk van erkenning ten deel valt.

Uit het bovenstaande mag blijken dat we in Janny Middelbeek-Oortgiesen een uitstekende en gedreven vertaalster aan het werk zien. De Nederlands Letterenfonds Vertaalprijs van 2018 is dan ook welverdiend. En daarmee, beste Janny, willen we jou van harte feliciteren!

de jury van de Letterenfonds Vertaalprijs 2018,

Elly Schippers (literair vertaler Duits-Nederlands, docent en lid van de Raad van Advies), Eric Visser (uitgever in ruste) en Roel Schuyt (literair vertaler Slavische talen, laureaat 2017).